

Του π. Ηρακλή Αθ. Φίλιου*

Το γεγονός της ενανθρώπισης του Θεού αποτελεί μέγιστη ευεργεσία για τον ανθρώπινο γένος. Ένας άνθρωπος αποστατεί, διακόπτει την κοινωνία, ...

έρχεται σε ρήξη με τον Θεό και επιλέγει τις συνέπειες που του είχαν, ήδη, προαναγγελθεί από τον Θεό. Αυτό το υπαρξιακό λάθος, αυτή η προσωπική αστοχία του ανθρώπου, δεν έμεινε στάσιμη αλλά διορθώθηκε. Κι αυτό είναι απίστευτα καταπληκτική είδηση.

Το ζήτημα της πτώσης είναι ένα ζήτημα, που προσεκτικά οφείλουμε να προσεγγίσουμε. Και η προσέγγιση αυτή, είμαι σίγουρος πως θα απομυθοποιήσει τον τιμωρό Θεό και την φύση της πτώσης του ανθρώπου, η οποία στη Δύση γέμισε τον άνθρωπο με τύψεις και ενοχές. Ο άνθρωπος δημιουργήθηκε, κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού (Γεν. 1, 26). Ως προς το κατ' εικόν, υπάρχουν διάφορες ερμηνείες και φαίνεται οι Πατέρες να μην συμφωνούν μεταξύ τους. Ο Ιωάννης Δαμασκηνός, που προβαίνει σε μία συγκεφαλαίωση της πατερικής διδασκαλίας, θα σημειώσει πως το κατ' εικόνα δηλώνει το αυτεξούσιο, δηλαδή, την ελευθερία. Και φυσικά, ο όρος εικόνα, δεν σημαίνει ότι μοιάζουμε τον Θεό στη μορφή, καθώς «οὐκ ἔχομεν τὸ κατ' εἰκόνα ἐν μορφῇ σώματος» κατά Γρηγόριο Νύσσης. Ο άνθρωπος, λοιπόν, είχε κοινωνία με τον Θεό, αφού ανέφερε σ' Εκείνον την ελευθερία του. Αυτό υπήρξε

μεγάλη τιμή για τον άνθρωπο, ο οποίος, όπως θα γράψει ο Νύσσης, δημιουργήθηκε ως σκεύος βασιλείας, στην ψυχή και στο σώμα. Μάλιστα, ο Μάξιμος Ομολογητής λέει για τον άνθρωπο πως «ἐκ τοῦ Θεοῦ τό Θεός εἶναι λαμβάνων», ότι δηλαδή λαμβάνει το «εἶναι» του από τον Θεό.

Κάποια στιγμή, όμως, ο άνθρωπος αποφάσισε να στρέψει την ελευθερία του εκτός της σχέσης με τον Θεό και να γίνει εγωπαθής. Αυτό, φυσικά, αφορούσε την κίνηση της ψυχής, που είναι τα πάθη. Ο άνθρωπος άλλαξε. Η αλλαγή δε αυτή, ήταν «αλλαγή του τρόπου υπάρξεως του ανθρώπου, του τρόπου με τον οποίο ισταται έναντι των άλλων όντων, αλλά και έναντι του όντως, του Θεού», καταπώς σημειώνει ο καθηγητής θεολογίας και φιλοσοφίας Ιωάννης Πλεξίδας.

Ο άνθρωπος έπεσε. Τί γεγονός ήταν η πτώση; Τί σήμαινε; Είναι αλήθεια πως η δυτική θεολογία, ερμήνευσε διαφορετικά την πτώση, απ' ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας. Εν γένει, στη Δύση, η πτώση, η αμαρτία, ενοχοποιήθηκαν. Και μαζί μ' αυτές και η φύση του ανθρώπου. Ο Άνσελμος Καντερβουρίας, ο Λούθηρος και ο Αυγουστίνος κάνουν λόγο για πτώση και διάβρωση της ανθρώπινης φύσης. Στον αντίποδα, ο Μάξιμος Ομολογητής θα πει πως η προαίρεση είναι που εκπίπτει και όχι η φύση του ανθρώπου. Έτσι, για τους Πατέρες η πτώση αποτελούσε προϊόν προαιρέσεως του ανθρωπίνου προσώπου. Γι' αυτό, ο Ιωάννης Δαμασκηνός, γράφει πως ο άνθρωπος δεν είχε την αμαρτία στη φύση του, αλλά στην προαίρεση του. Κι αφού στη Δύση η πτώση ερμηνεύθηκε με όρους δικαίου, για την ορθόδοξη Ανατολή και δια στόματος των Κυρίλλου Αλεξανδρέως και Μαξίμου Ομολογητού, η πτώση είναι η απώλεια του κάλλους.

Αφού, λοιπόν, συνέβη η πτώση του ανθρώπου, μένει να δούμε την πορεία του κατ' εικόνα. Χάθηκε; Καταστράφηκε; Αλλοιώθηκε; Τί έπαθε; Για την ανθρωπολογία της Δύσης, το κατ' εικόνα καταστράφηκε. Ο Λούθηρος θα πει πως ο άνθρωπος με την πτώση έγινε «εικόνα διαβόλου» και η βούληση του, πλέον, είναι ανελεύθερη. Όλα για τον Λούθηρο είναι διεφθαρμένα μετά την πτώση. Αυτά, οδήγησαν στην πλήρη ενοχοποίηση του προσώπου, της φύσης, της ανθρώπινης ουσίας, κάτι που, φυσικά, δεν συναντάμε στους Πατέρες. Οι Πατέρες δεν κάνουν λόγο για καταστροφή του κατ' εικόνα αλλά για αμαύρωση. Με απλά λόγια, ξεθώριασε, και αυτή την επάνοδο στην αρχική ομορφιά, στα αρχικά χρώματα, έρχεται και το πραγματοποιεί ο ενανθρωπήσας Θεός.

Πώς κινήθηκε η Δύση στο θέμα της πτώσης; Ας δούμε τι γράφει ο Άνσελμος στο Cur Deus Homo: «Η ενοχή ήταν τόσο μεγάλη, ώστε, κανείς άλλος δεν όφειλε να την εξοφλήσει παρά μόνον ο άνθρωπος, κανείς δεν ήταν ικανός να την εξοφλήσει παρά μόνον ο Θεός. Θεός και άνθρωπος έπρεπε να είναι ένα και το αυτό... εκείνος, που κατά φύση ήταν ένοχος να πληρώσει αλλά δεν μπορούσε, θα βρισκόταν σ' ένα πρόσωπο, που θα ήταν ικανό γι' αυτό». Μεγάλη η προσβολή που δέχτηκε ο Θεός από τον άνθρωπο; Άρα κάποιος τόσο μεγάλος έπρεπε να πληρώσει γι' αυτό. Κι Αυτός δεν ήταν άλλος από τον Θεάνθρωπο. Η Δύση αναφέρεται στην προσβολή του Θεού και στην αποκατάσταση που έπρεπε να γίνει. Όχι, βέβαια, για τη σωτηρία του ανθρώπου, αλλά για να αποκατασταθεί η τάξη των πραγμάτων, να αποδοθεί δικαιοσύνη.

Η έννοια της δικαιοσύνης, νοείται κι εκείνη διαφορετικά στη Δύση και στην Ανατολή. Ο Άνσελμος θα μιλήσει για την ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης, ερμηνεύοντας την με δικαιοκούς όρους. Αυτή η δικαιοσύνη έρχεται μέσα από την

τιμωρία, την απονομή δικαιοσύνης που θα αποκαταστήσει την προσβολή που δέχτηκε ο Θεός. Προσέξτε. Δεν ενδιαφέρεται ο Άνσελμος, ο Λούθηρος και οι άλλοι δυτικοί για τη σωτηρία του ανθρώπου, καθώς και για εκείνους η πτώση είναι ένα θέμα ηθικό και όχι οντολογικό, όπως το βλέπουν οι Πατέρες. Τί λέει ο Αυγουστίνος; «Ο διάβολος δεν κατατροπώθηκε με τη δύναμη του Θεού, αλλά με τη δικαιοσύνη». Ο Νύσσης αναφέρεται στην δικαιοσύνη του Θεού ως άκρως αντι-ηθικιστικής ενέργειας. Έτσι, λέγοντας πως ο Χριστός μεταθέτει την οφειλή στον Εαυτό Του για να ελευθερώσει όσους κρατούνται από την αμαρτία, μας θυμίζει το «κατακρίναι την αμαρτίαν εν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ», της ευχής της αναφοράς του Μ. Βασιλείου. Οι Πατέρες της Εκκλησίας δεν κολλάνε τον άνθρωπο στον τοίχο. Δεν του δημιουργούν τύψεις, ενοχές και δεν καταδικάζουν την ανθρωπότητα για ένα υπαρξιακό λάθος, που διορθώθηκε με την ενανθρώπιση του Θεού Λόγου. Αυτά σημαίνονται από την αντίληψη, την αρχή, δηλαδή, του τρόπου. Ο Νύσσης καλεί την αμαρτία ασθένεια φύσης και ο Νικόλαος Καβάσιλας ως νόσημα της προαίρεσης. Πάντως ως μία μη υγιή κατάσταση. Επομένως, χρειάζεται θεραπεία. Η αμαρτία δεν είναι νομική παράβαση. Έτσι το είδε η Δύση το όλο θέμα ηθικά. Η αμαρτία είναι αστοχία, χωρισμός από τον Θεό, απουσία συνάντησης προσώπων, διακοπή σχέσης. Δηλαδή, κατάσταση που αλλοιώνει την οντολογική φύση της λειτουργικότητας που συνέχισαν τον Θεό και τον άνθρωπο. Ε, λοιπόν, αυτά ήρθαν να τα διορθώσει ο Χριστός. Εξάλλου, σκεφτείτε. Όσο δύσκολο κι αν φάνταζε για τον άνθρωπο η σωτηρία μετά την πτώση, μην ξεχνάμε πως η πρωτοβουλία ανήκει στον Θεό.

* π. Ηρακλής Αθ. Φίλιος (Βαλκανιολόγος, Θεολόγος)

□ □ διάκονος Ι. Μ. Σταγών & Μετεώρων